

Torsdag med THORS

2.6.83

En liten anmärkning med anledning av drottning Elisabets och prins Philips besök i Sverige helt nyligen. Visserligen är ordet **kungapar** allmänt känt och använt — men det ordet begagnas, såvitt jag vet, inte om en regerande drottning och hennes gemål. De är inte heller något "drottningpar", utan vi är tvungna att skriva t.ex. "drottning Elisabet och prins Philip".

En frågeställare har — i anslutning till ordet **förning**, som det nyligen har varit tal om i spalten — påmint om ordet **kapplake**, som till för någon generation sedan betecknade en mindre kvantitet varor som en kapten hade rätt att ta med sig hem och sälja för egen räkning. Ordet har holländskt (eller möjligen lågtyskt) ursprung: det motsvarar det holländska **kaplaken**, sammansatt av motsvarigheter till **kappa** och **lakan**: det avsåg egentligen "tyg till en kappa eller huvudbonad". En ganska belysande parallell är engelskans **hat-money** som ju egentligen betyder "hattpengar" men som använts som term för en gratifikation till en skeppare, alltså om hans "kapplake".

□ □ □

Ortnamn har som bekant sina problem. En insändare innehåller ett beklagande av det kända förhållandet, att namnformen **Helsinki** numera är den allmänt använda i engelska, tyska och de skandinaviska systerspråken. Frågeställaren undrar, om inte germanska språk snarast borde använda den svenska namnformen, alltså **Helsingfors**.

Frågan faller givetvis utom min domvärjo. Dock måste jag säga att jag blev angenämt överraskad, när jag härom dagen såg en norsk turistbuss, som mycket tydligt angav **Helsingfors** som sitt resmål. Namnledet **-fors** associerar ju mycket tydligt till norska namn av typen **Hønefoss** och man erinras om det kända faktum att norskan och svenskan står varandra nära.

En frågeställare tar upp ett flertal kända namn i vårt land. I dag skall jag ta upp ett par namn i vårt land: de har inte svenskt ursprung, men är så allmänt kända att jag gärna säger några ord om dem (vad som sägs i

KAPPLAKE ett ord som numera fallit ur bruk betecknade en mindre kvantitet varor som en kapten hade rätt att ta med sig hem och sälja för egen räkning.

det följande bygger på den utmärkta finska etymologiska ordboken.

□ □ □

Det är först fråga om namnet **Kymmene älv**, det finska **Kymijoki**. **Kymi** är ett ord för "älv, ström" som möjligen har motsvarigheter i vissa av finskans släktspråk. (Det svenska **Kymnene** är en återgivning av den finska genitivformen **Kymin**.)

Namnet **Kemi** tycks däremot — av tillgängliga källor att döma — höra samman med ett ord **kemi**, som betecknar en strandbrink. Det skulle alltså inte vara besläktat med **Kymi**. Namnet är säkerligen, liksom **Kymi**, mycket gammalt. Det förefaller dock som om **Kemi** hörde till det i egentlig mening finska namnförrådet: det tycks nämligen ha släktingar i estniskan.

En frågeställare tycker att det i spalten kunde sägas något till förmån för 24-timmarssystemet. — Jag håller med om att t.ex. 19.25 (uttalat "nitton och tjugofem" eller "nitton tjugofem") är lättare att uppfatta än "fem i halv åtta". Det kan väl tänkas att man om något eller några tiotal år allmänt säger t.ex. "nitton (och) tjugofem" — det relativt nya systemet slår inte igenom så lätt. Men jag är positivt inställd till 24-timmarssystemet.

□ □ □

En frågande från mina hemtrakter i mellersta Österbotten ställer en fråga om ett ord som är mycket välbekant för mig: **småmjölog** (kort ö. g-et hörs inte, så att ordet låter som "småmjölo"). Ordet är vanligt i hela Österbotten, liksom **mjölog** i betydelsen "tokig, vrickad". **Småmjölog** är i enlighet med det "halvfnoskig". **Mjölog** och **småmjölog** utgår från en tanke att "det finns mjöl i huvudet, där det ju inte skall finnas".

Carl-Eric Thors